



**JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
TUME YA TAIFA YA UCHAGUZI**



**VIGEZO VYA MGOMBEA USPIKA KWA MTU ASIYE MBUNGE
NA VIGEZO VYA KUWA MBUNGE WA BUNGE LA JUMUIYA
YA AFRIKA MASHARIKI**

1.0 UTANGULIZI

Kwa kuzingatia matakwa ya ibara ya 74(6) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya mwaka 1977, Tume ya Taifa ya Uchaguzi imepewa jukumu la kusimamia na kuratibu uendeshaji wa uchaguzi wa Rais na Wabunge wa Jamhuri ya Muungano na madiwani kwa Tanzania Bara. Kwa msingi huo Tume ndiyo yenye mamlaka ya kuchambua na kuainisha sifa za wagombea wa nafasi mbalimbali za uongozi nchini kwa mujibu wa Katiba na sheria. Aidha, Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania katika Kanuni zake limetambua na kuweka bayana kuwa Tume ndiyo itakayoainisha sifa za watu wanaotaka kugombea nafasi ya Spika ambao si Wabunge. Aidha, ibara ya 50 (1) ya Mkataba wa kuanzishwa kwa Jumuiya ya Afrika Mashariki inazitaka nchi wanachama kuchagua wabunge tisa ambao si wabunge katika bunge la nchi husika. Wabunge hao wanatakiwa kutoka katika makundi mbalimbali yakiwemo wanawake na makundi maalum. Vilevile, wanaogombea Ubunge wa Bunge la Jumuiya ya Afrika Mashariki, wanatakiwa kuwa na sifa zinazoainishwa katika ibara ya 67 ya Katiba. Hivyo, Tume inaombwa kuchambua na kuainisha wagombea wenye sifa stahiki.

2.0 SIFA NA VIGEZO VYA MGOMBEA WA NAFASI YA SPIKA KWA MTU ASIYE MBUNGE

Kwa mujibu wa ibara ya 84(1) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya mwaka 1977, Spika wa Bunge anaweza kuchaguliwa kutoka miongoni mwa watu ambao ni Wabunge au mtu mwenye sifa za kuwa Mbunge kwa mujibu wa ibara ya 67 ya Katiba, na atakuwa ndiye kiongozi wa Bunge. Kwa mujibu wa kanuni ya 9(3) ya Kanuni za Kudumu za Bunge za mwaka 2020, majina ya wagombea Uspika wasio Wabunge huwasilishwa na vyama husika kwa Tume ya Taifa ya Uchaguzi kwa ajili ya kuyapitia na kuyachambua na kuainisha wenye sifa na kisha kuyawasilisha kwa Katibu wa Bunge siku mbili kabla ya uchaguzi.

Sifa na vigezo vya mtu kuwa Mbunge vimeainishwa katika ibara ya 67 ya Katiba kama ifuatavyo:-

- i. Awe raia wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania aliyetimiza umri wa miaka ishirini na moja, na ambaye anajua kusoma na kuandika katika Kiswahili au Kiingereza;
- ii. Awe ni mwanachama na ni mgombea aliyependekezwa na chama cha siasa;
- iii. Katika kipindi cha miaka mitano kabla ya tarehe ya uchaguzi hakuwahi kutiwa hatiani katika Mahakama yoyote kwa kosa lolote la kukwepa kulipa kodi yoyote ya Serikali; na
- iv. Hana kizuizi cha aina yoyote kwa mujibu wa Sheria nyingine zilizotungwa na Bunge.

3.0 SIFA NA VIGEZO VYA MGOMBEA WA UBUNGE KATIKA BUNGE LA JUMUIYA YA AFRIKA MASHARIKI

Kwa mujibu wa kanuni ya 14 na 17 ya Kanuni za Kudumu za Bunge za mwaka 2020 zikisomwa pamoja na Nyongeza ya Tatu katika Kanuni hizo, zinataja kuwepo kwa Wabunge wanaokwenda kwenye vyombo vingine vya uwakilishi ikiwemo Bunge la Jumuiya ya Afrika Mashariki. Dondoo za uchaguzi katika Bunge hilo zimeainishwa kwenye Mkataba wa Jumuiya ya Afrika Mashariki wa mwaka 1999 (The Treaty for the Establishment of the East African Community, 1999).

Vigezo na sifa za kuchaguliwa kuwa Mbunge wa Bunge la Jumuiya ya Afrika Mashariki vimeainishwa katika ibara ya 50(2) ya Mkataba wa Kuanzishwa Jumuiya ya Afrika Mashariki. Sifa na vigezo hivyo ni-

- i. Awe ni raia wa nchi mwanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki;
- ii. Anazo sifa za kuchaguliwa kuwa Mbunge kwa mujibu wa Katiba ya nchi mwanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki;
- iii. Hajashika nafasi ya Uwaziri katika kipindi cha kuomba kuchaguliwa;
- iv. Si mtumishi wa Jumuiya ya Afrika Mashariki; na
- v. Ana uzoefu uliothibitishwa au moyo wa kupenda kuimarisha na kuendeleza malengo ya Jumuiya ya Afrika Mashariki.

Jedwali: Kuonesha uthibitisho wa sifa za wagombea wa nafasi ya Spika ambao si Wabunge

Sifa za Wagombea wa Nafasi ya Spika wa Bunge							
Na	Jina la Mgombea	Uthibitisho wa Uraia	Uthibitisho wa Umri	Uanachama wa Chama cha Siasa	Uthibitisho wa Kupendekezwa na Chama cha Siasa	Uthibitisho kuwa anajua kusoma na Kuandika katika Kiswahili au Kiingereza	Uthibitisho kuwa hakutiwa hatiani kwa kosa la kukwepa kulipa kodi
		Uthibitisho wa uraia kutoka mamlaka inayohusika na masuala ya uraia.	Nakala ya cheti cha kuzaliwa au kiapo au uthibitisho unaokubalika kisheria.	Nakala ya kitambulisho cha uanachama.	Barua ya Katibu Mkuu wa Chama cha Siasa.	Nakala za vyeti vya elimu au uthibitisho mwingine unaokubalika kisheria.	Kiapo

Jedwali: Kuonesha uthibitisho wa sifa za wagombea wa Ubunge katika Bunge la Afrika Mashariki

Na	Jina la Mgombea	Uthibitisho wa Uraia	Uthibitisho wa Umri	Uanachama wa Chama cha Siasa	Uthibitisho wa Kupendekezwa na Chama cha Siasa	Uthibitisho kuwa anajua kusoma na Kuandika katika Kiswahili au Kiingereza	Uthibitisho kuwa hakutiwa hatiani kwa kosa la kukwepa kulipa kodi
		Uthibitisho wa uraia kutoka mamlaka inayohusika na masuala ya uraia.	Nakala ya cheti cha kuzaliwa au kiapo au uthibitisho mwingine unaokubalika kisheria.	Nakala ya kitambulisho cha uanachama.	Barua ya Katibu Mkuu wa Chama cha Siasa.	Nakala za vyeti vya elimu au uthibitisho mwingine unaokubalika kisheria.	Kiapo.

Kwa kuwa Tume ya Taifa ya Uchaguzi, inatakiwa kuthibitisha sifa za wagombea wa nafasi tajwa hapo juu, vyama vya siasa na wagombea wanashauriwa kuwasilisha taarifa zao Tume kwa kuzingatia masharti yaliyowekwa na Katiba, Sheria na Kanuni husika. Majina yanatakiwa kuwasilishwa na Katibu Mkuu wa chama husika yakiwa na uthibitisho kama majedwali yanavyoonesha kwa tarehe na muda ulioainishwa na Katibu wa Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.

Imetolewa na:

IDARA YA HABARI NA ELIMU YA MPIGA KURA